

TTO-ONDERWIJS IN DE PRAKTIJK

Tweetalig onderwijs in Nederland groeit, maar is dit de zoveelste publiekstrekker bedacht op de pr-afdeling van scholen of gaat het echt ergens over? LTM sprak met twee tto-docenten, één taaldocent en één docent biologie, over taal in hun programma, CLIL, over feedback geven, skills en hun visie op het onderwijs.

Cocky de Wolf in haar leslokaal. Foto's: Anda van Riet

EMMA DE RIJK

'It's English all the time. Ik geef Engels aan tweetalig vwo in de onderbouw en bovenbouw. Dit programma draait inmiddels twaalf jaar en ligt stevig verankerd in het schoolplan.' Aan het woord is Anette van het Erve, tto-docent English en tto-coördinator van het Alfrink College in Zoetermeer. 'We bieden de leerlingen veel vakken in het Engels, uitgezonderd Nederlands en de overige talen. Al zijn bij deze laatste doeltaal-voertaal wel meer ingebed in het programma dan in ons reguliere onderwijs.'

Collega-tto-coördinator van het Rijnlands Lyceum in Wassenaar, Cocky de Wolf, voegt hieraan toe: 'Toen ik begon als docent dacht ik dat alle leerlingen Engels

begrepen. Ik was in het buitenland opgegroeid en Engels was mijn voertaal.' Behalve tto-coördinator is De Wolf ook docent *Biology*, *Geography* en *General Science*. 'Heel enthousiast ging ik van start met *Biology* en de leerlingen gingen huilend naar huis. Ze vonden *Biology* heel moeilijk, zeiden ze. Wat ze nodig hadden, was aandacht voor de taal en *scaffolding* om zich deze taal eigen te maken. Ik ben nu heel blij als ik zie dat lampjes aangaan in hoofden.'

Lesactiviteiten

Op het Alfrink College ligt in klas 1 en 2 de focus bij English met name op taalverwerving, terwijl in de reguliere stroom vooral idioom en grammatica worden on-

derwezen. Elke les in de onderbouw tto begint met *silent reading*: vijf minuten met stillezen in je eigen boek. Leerlingen van het tweetalig vwo (two) mogen in het Engels lezen, maar moeten dat niet. Het gaat om het ondersteunen van leesvaardigheid. Dit jaar is dit begin van de les zelfs doorgetrokken naar alle klassen. Na het lezen sluit Van het Erve aan op het moment van lezen: 'How many pages have you read?' – het bruggetje naar het onderwerp van de les: *numbers*. Dit is een onderwerp uit de eerste lessen van klas 1, en Van het Erve stelt haar vraag duidelijk en langzaam. *Comprehensible input* in de doeltaal, daar gaat het om.

Cocky de Wolf besteedt ook veel tijd aan geschreven taal. Dat begint in de brugklas bij aardrijkskunde:

'Schrijf in acht minuten in het Engels op waar je op vakantie was en wat je daar allemaal zag in het land. Zet de timer aan en vraag geen hulp aan je ouders.' En iedereen krijgt feedback en een mooie sticker. In vwo 2 krijgen ze bij een onderzoekje drie zinnen van een alinea en moeten die afmaken en inleveren:

- In class we performed the following experiment ...
- My results show ... (*beschrijvende alinea*)
- From my experiment I can conclude that ... (*conclusie*)

Dit is de eerste voorbereiding op een labjournaal in de bovenbouw. Het derde jaar moeten de leerlingen alle zinnen zelf schrijven. Ze volgen een compleet essay-programma: *creative writing* voor Engels, *argumentative writing* voor aardrijkskunde over immigratie, voor Art

Cocky de Wolf

een *comparative analysis* over twee kunstwerken, voor geschiedenis een *descriptive essay in historical perspective* over de Eerste Wereldoorlog. Bij *Biology* schrijven ze a *letter to parents als genetic counsellor* – een officiële brief met emotionele lading. Deze essays worden individueel gemaakt, ingeleverd, becijferd en met feedback teruggegeven, herschreven en nogmaals ingeleverd. De Wolf: 'Ze leren goed schrijven en het is nooit vrijblijvend. Zo hebben we als tto-afdeling de taal onder onze hoede genomen.'

Spreken

Tijdens de tto-lessen wordt Engels gesproken door iedereen. Van het Erve daagt de leerlingen voortdurend uit zich uit te drukken in het Engels, op niveau, binnen het juiste register; originaliteit, inzicht en goed lopende zinnen worden beloond met een compliment, een aantekening op het bord of een *sweet*. Door *modelling* (voordoen), hulp vragen van medeleerlingen en vooral positieve bekrachtiging, verloopt het proces van taalverwerving snel en goed.

Een voorbeeld. Tijdens een les geeft een leerling, David, een antwoord en de klas valt even stil. Van het Erve reageert: 'Wow, what an answer. That is so impressive!' De snoeptrommel komt uit de kast: 'For you, choose one.' Vwo 6 en de leerling is vergenoegd. Even later heeft hij weer een antwoord van kaliber. 'You're on the jazz, man.' De hele klas wordt erdoor aangestoken en die les worden er veel goede, mooie, inspirerende antwoorden gegeven.

Beoordeling

In de onderbouw krijgen de leerlingen van het Alfrink College een regulier rapport en twee keer per jaar een *skills report*. Hier worden de studiehouding, de samenwerkingsvaardigheid, de motivatie en het doorzettingsvermogen en het *classroom English* door alle docenten beoordeeld. Deze skills tellen mee voor de tto-overgang. Deze combinatie van beoordelingen maakt dat de zescultuur hier geen vaste bodem vindt. Je kunt het en je gaat ervoor, of je kunt het niet en stopt dan.

In de bovenbouw vervalt het *skills report*. Daarvoor in de plaats blijft alleen een IB-cijfer (*International Baccalaureate*, een internationaal programma voor versterkt Engels in de bovenbouw) extra over op het rapport naast het reguliere cijfer English voor de vier vaardigheden. IB-cijfers worden overigens ook gegenereerd uit de vakken *Social Science*, *General Arts* en andere vakken die het IB-programma volgen.

Cocky de Wolf vertelt hoe ze op het Rijnlands Lyceum omgaan met beoordeling van het Engels in de zaakvakken. In een biologieproefwerk over genetica bijvoorbeeld krijgen leerlingen in jaar drie als opdracht: schrijf een nette brief aan ouders die zich afvragen of hun kind misschien afwijkingen zou kunnen hebben. Dan moet de vorm van de brief (aanhef, afsluiting en opbouw) goed zijn en bovendien correcte 'data' bevatten en een goed advies in volzinnen. Leerlingen krijgen vijf punten voor de data en twee punten voor correct taalgebruik en opbouw van zinnen.

Anette van het Erve

Lesmateriaal

Bij het kiezen van lesmateriaal rijst er soms een probleem bij het selecteren van boeken. Bij tto-onderwijs hoort authentiek materiaal, geen vertaalde boeken met 'Dunglish' of te moeilijke woorden en zinsconstructies. Oxford University Press, Cambridge, Nuffield en andere uitgeverij produceren lesmethodes voor kinderen van dezelfde leeftijd in Engeland. Het Engels taalgebruik is relatief gemakkelijk, want in Engeland kennen ze het systeem van homogene klassen niet. Er zijn daarnaast interessante Amerikaanse methodes speciaal gemaakt voor de grote Spaanse minderheid, die extra taalondersteuning bevatten. Voor de gemiddelde vwo-leerling is dit inhoudelijk eigenlijk iets te gemakkelijk. De docent maakt er daarom meestal aanvullend materiaal bij; tto-docenten zijn verzamelaars. Ze vinden onder andere interessant materiaal in taalmethoden. Voor sociale geografie gebruikt Cocky de Wolf bijvoorbeeld materiaal over een *pen pal* met iemand in Australië, waar een schat aan informatie in staat over het land.

Ook Anette van het Erve gebruikt extra materialen. Zo heeft ze een kast vol spelletjes. Haar collega's zijn ook enthousiast over haar kleine whiteboards, waar je

de les mee kunt beginnen (net als met een stemkastje of een app op je telefoon) met een quiz, een paar inhoudelijke vragen of een ander element om parate kennis te activeren. Een ander succesnummer is het spel *banagrams*, een variant op scrabble, dat met veel plezier gebruikt wordt door docenten aardrijkskunde om snel de parate kennis over bergen en rivieren te testen.

Opleiding docenten

Tto is een intensieve manier van lesgeven, die veel vraagt van de docent. Op het Alfrink is daarom vastgelegd dat de docenten Engels elke vier tot vijf jaar voor bijscholing naar Engeland gaan (ook de niet-tto-docenten). De docenten hebben al jaren contacten in Engeland met een school in Carlisle, Cumbria. Van tevoren is er veel contact met de collega's daar en stellen ze gezamenlijk het programma op. Van het Erve: 'De eerste dagen zitten we daar in de klas en krijgen we les, vervolgens gaan we achter in de klas zitten als er les wordt gegeven aan leerlingen. We kiezen dan voor Engels op verschillende niveaus of andere vakken die in het Engels worden gegeven.'

Ook tijdens studiedagen op school wordt geregeld aandacht besteed aan taal in de les. Veel lesideeën

LITERATUURTOETS, MAAR DAN ANDERS

Anette van het Erve van het Alfrink College maakt graag gebruik van onconventionele manieren om leerlingen het Engels bij te brengen. De opdracht hieronder is een toets die zij in jaar twee afneemt over het boek *Run, Zan, Run* van Catherine MacPhail. De leerlingen moeten elk thuis een doos vullen met tien objecten waarvan zij vinden dat ze aan het boek gerelateerd zijn. In de klas krijgen ze dan de volgende opdracht.

- You will write three responses: A, B, and C.
- Please write down the number of the questions you choose. E.g., A2, B2, C1.
- Read the tasks closely.
- For each response you can score 25 points.
- For your contents and explanations list you can score another 25 points.
- Have fun!

A. From your own box:

Choose one question. Use 50 to 75 words for your answer.

1. Which object expresses an emotion best? Which emotion? Explain.
2. Which object describes a character best? Who is it? Explain.
3. Which object can you clearly link to the beginning of the novel? Explain.
4. Which object can you clearly link to the theme of bullying or trust and betrayal? Explain.

B. From someone else's box:

Choose one question. Use 50 to 75 words for your answer.

1. Choose an object that you wished you had come up with. Explain.
2. Choose an object that you can clearly link to a character. Who is it? Explain.

NOTE: you cannot choose the same character as in question A2!

C. From your own box:

Did you like the ending? Choose between the two questions below. Use 50 to 75 words for your answer.

1. No. Describe how you would change it. Choose an object that you link to a different ending.
2. Yes. Describe why you think the ending is good. Choose an object that you link to the ending.

Do not forget to hand in your contents and explanations list.

worden uitgeprobeerd (geen luister-studiedagen, maar doe-studiedagen). Collega's van Van het Erve verzuchten dan met een glimlach dat ze dan alweer voor het bord geroepen worden. 'Ook op zo'n moment wordt bekrachtiging, positieve feedback, *modelling* en leren door samen te werken geoefend.'

Global citizen

Openheid, respect voor elkaar en volharding zijn volgens Van het Erve belangrijke aspecten van het onderwijs bij haar op school: 'We gaan uit van een open leersituatie. De domste vraag is de vraag die je niet stelt. Je gaat daarom in op elke vraag en haalt eruit wat erin zit. Je mag fouten maken. Je bent pas fout bezig als je lacht om de fout van een ander. Hardnekkige fouten ga je als docent op verschillende manieren te lijf: extra oefenen op websites, extra oefenen via de elektronische leeromgeving, voor de klas komen en uitleggen, *modelling*. Als een leerling zichzelf verbetert, krijgt die een groot compliment.'

De Wolf vult aan dat afstemming tussen vakken onderling ook erg belangrijk is: 'Het niveau van taal moet haalbaar zijn en gecommuniceerd zijn tussen de verschillende vakken.'

'Bij alles gaan we ervan uit dat we een tempo hebben bij two dat niet mag afzakken. Kun je het niet volgen, dan past een ander programma vast beter.' Maar als het programma wel past, dan heeft tto een duidelijk doel, aldus Van het Erve: 'De leerlingen de weg wijzen naar hun plek als wereldburger – *being a global citizen*.'

Emma de Rijk is docente Spaans en Frans, redacteur van *Levende Talen Magazine*, bestuurslid van de sectie Spaans van *Levende Talen* en eigenaar van EdeR Talen.

MEER INFORMATIE

Europees Platform: <www.europeesplatform.nl>. Opleidingsinstituut UK CLIL: <<http://cumbriacilil.com>>. International Baccalaureate: <www.ibo.org>. Bananagrams: <www.educatheek.nl/Bananagrams_6716.html>. Competenties van leerlingen meten: <<http://eduscrum.nl>>. *Scaffolding*: <www.slo.nl/downloads/2008/scaffolding.pdf>.

nieuws

'Academisch' onderzoek door docenten op scholen komt nog weinig voor

Docenten in het basis- en voortgezet onderwijs die onderzoek doen, richten dit onderzoek vooral op directe verbetering van de onderwijspraktijk of hun eigen professionalisering. Wat weinig voorkomt, is dat docent-onderzoekers hiermee ook een bijdrage leveren aan de wetenschap. Dit zogenoemde 'academische docentschap' zou echter wel een oplossing kunnen bieden voor de spreekwoordelijke kloof tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk. Dit concludeert NWO-onderzoeker Wilfried Admiraal, hoogleraar Onderwijskunde te Leiden, op basis van een literatuurstudie.

Onderzoek door docenten wordt gekenmerkt door kleinschalig, beschrijvend en kwalitatief onderzoek waarin de verbetering van de onderwijspraktijk (actieonderzoek) en – in veel mindere mate – de ontwikkeling van de docent als professional centraal staan. Ook komt het veel voor dat docenten een bepaalde onderwijsinterventie evalueren door het in kaart brengen van meningen van leerlingen en docenten.

In de literatuur worden verschillende aanbevelingen gedaan voor het verbeteren van docentonderzoek. De meest voorkomende aanbeveling is dat docenten voldoende tijd en ruimte moeten hebben om onderzoek naar de onderwijspraktijk te kunnen uitvoeren. Daarmee samen hangt de aanbeveling om samen aan een gedeeld onderzoekonderwerp te werken. Ook zou het goed zijn dat leidinggevenden en collega's betrokkenheid tonen en dat het onderzoek is ingebed in de onderwijspraktijk van de betreffende docenten. Een andere aanbeveling is echter ook dat docenten de vrije hand hebben in het bepalen van het onderzoeksonderwerp en de werkwijze. NWO

Meer lessen invoeren kan helpen, maar is niet genoeg voor onderwijskwaliteit

Voldoende tijd is een basisvoorwaarde voor leren. Dat betekent nog niet dat uitbreiding van de officiële lestijd op school, meer huiswerk en extra tijd buiten de schooluren 'automatisch' tot betere onderwijsprestaties leiden. Binnen de marges van wat in veldonderzoek aan variëteit in onderwijstijd mogelijk is, zijn de positieve effecten van meer tijd bijzonder klein. Dit blijkt uit een overzichtsstudie naar de effecten van tijd door onderzoekers van de Universiteit Twente, gecoördineerd door hoogleraar Jaap Scheerens en gefinancierd door NWO.

De onderzoekers analyseerden de uitkomsten van een groot aantal internationale onderzoeken naar leertijd en onderwijsprestaties. In eerder onderzoek werd doorgaans een klein positief effect van leertijd op onderwijsprestaties gevonden. De UT-onderzoekers kwamen echter op nog aanmerkelijk kleinere effectgroottes uit. 'Tijd is weliswaar een basisvoorwaarde voor onderwijsprestaties, maar de effectiviteit ervan wordt bepaald door de kwaliteit van het

Minder goede werkhouding jongens en achterstandsleerlingen begint al in basisonderwijs

Uit eerder onderzoek was al bekend dat de motivatie van leerlingen in het voortgezet onderwijs afneemt. NWO-onderzoek van Lisette Hornstra toont echter aan dat deze ontwikkeling voor jongens en achterstandsleerlingen al in de bovenbouw van het basisonderwijs begint. Hornstra promoveerde in juni aan de Universiteit van Amsterdam en won op de EARLI-conferentie in München in augustus een prijs voor haar onderzoek.

Hornstra onderzocht hoe de motivatie voor leren en school van basisschoolleerlingen zich ontwikkelt. De afname van motivatie bleek in het basisonderwijs niet zo sterk als in het voortgezet onderwijs, maar bij sommige groepen leerlingen ontwikkelde de motivatie zich minder gunstig. Waren in groep vijf de meeste leerlingen vergelijkbaar wat hun werkhouding betreft, aan het einde van de basisschool bleken verschillen te ontstaan of werden bestaande verschillen groter. Jongens, leerlingen met een lage sociaaleconomische status en leerlingen van niet-westerse allochtone afkomst hadden een ongunstigere werkhouding.

Hornstra: 'Dit is een zorgwekkende ontwikkeling, omdat de werkhouding samenhangt met prestaties. De laatste jaren van het basisonderwijs zijn juist erg belangrijk voor de verdere schoolloopbaan van deze leerlingen omdat dan de keuze voor het voortgezet onderwijs gemaakt wordt. Dit geeft aan dat we voor deze groepen al in de basisschoolperiode moeten proberen te voorkomen dat hun motivatie afneemt.' NWO